सुस्वागतम्

मराठी अध्यापन पध्दती

डॉ. वसुंधा विनोद देव

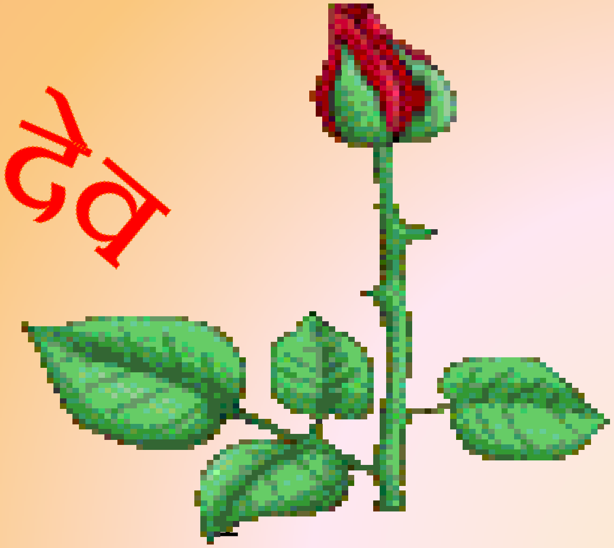

01/06/2012

घटक – 3 रा

अध्यापनाच्या विविध पध्दती

- गद्य
- पद्य
- अपनित गद्य
- कथाविकसन
- सारांश लेखन
- पत्रलेखन
- व्याकरण

मराठी अध्यापनाच तंत्रे

- कथन
- स्पष्टीकरण
- नाटीकरण
- प्रश्नोत्तर
- पर्यवेक्षित पध्दत
- चर्चा पध्दत
- स्वाध्याय

गद्य अध्यापन

गद्य : गद् हया धातूपासून निर्मिती गद् म्हणजे स्पष्ट करणे.

विश्वनाथ – छंद – बंधहीन रचना म्हणजे गद्य

Prose : straight, irect, speech, langage, spoken or written as, ordinary uses witout metre an rhyme.

गद्य लेखनाचे प्रकार

- वैचारिक निबंध
- कथा/कादंबरीतील उतारा
- पत्र
- संवाद
- नाटक
- एकांकीका
- नाटयछटा

गद्य लेखनाचे प्रकार

- आत्मचरित्र
- चरित्र
- व्यक्तिचित्र
- कादंबरी
- नाटयछटा
- महितीपर लेख
- बातम्या
- समिक्षा व रसग्रहण
- प्रचीन गद्य

गद्य लेखनाचे प्रकार

- विनोदी लेख
- प्रवासवर्णन
- स्थलवर्णन
- वास्तुवर्णन
- दलित गद्य साहित्य

गद्य अध्यापनाचे हेतू

- विद्यार्थ्यांच्या विविध भाषिक क्षमतांचा विकास करणे.
- विद्यार्थ्यांच्या शब्द संपत्तीचा विकास करणे.
- विद्यार्थ्यांची प्रमाणित भाषेशी ओळख करून देणे
- विद्यार्थ्यांचा विचारशक्ती व तर्कशक्तीचा विकास करणे
- विद्यार्थ्यांच्या सृजनशीलतेचा विकास करणे.
- विद्यार्थ्यांच्या ज्ञानात भर घालणे.

गद्य अध्यापनाचे हेतू

विद्यार्थ्यांत राजकीय सामाजिक नैतिक मूल्ये रूजविणे.

- विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तीमत्त्वाचा विकास करणे.
- विद्यार्थ्यांत वाचनाची रूचि निर्माण करणे.
- गद्य साहित्याचा अस्वाद घेण्याची क्षमता निर्माण करणे.
- गद्य साहित्याचा अस्वाद घेण्याची क्षमता निर्माण करणे.
- संप्रेषण क्षमतांचा विकास करणे.

गद्यपाठ व वाचन

- प्राथमिक स्तर व वाचन क्षमता
- अक्षरांचा आकार व्यवस्थित ओळखणे
- अक्षरे व ती संकेत करीत असलेले ध्वनि यांची सांगड घालणे उदा. जग–जग, चमचा–चहा,
- जोडाक्षरांचा योग्य उच्चार
- ष , स हयाच्या उच्चारातील फरक ओळखण्याची क्षमता निर्माण करणे.

मध्यमिक क्षमता व कौशल्ये

- एका दृष्टिक्षेपात जास्तीत जास्त शब्द वाचणे
- एका शब्दाच्या संदर्भाने पुढील शब्द जाणणे.
- कठिण शब्दाचा अर्थ संदर्भाने ओळखणे.

वाचनाचे प्रकार

- प्रगट वाचन : सस्वर वाचन, नाटयवाचन, काव्यवाचन
- अनुपाठन : प्रथम शिक्षकांचे वाचन त्यानंतर विद्यार्थ्यांचे सामुहिक वाचन.

सस्वर पठनाचे गुण

- सुस्पष्टता
- भावनुकूलता
- शुध्दता
- आकलन
- लय
- बलघात
- आरोह अवरोह
- योग्य गती
- योग्य हावभाव

मौनवाचन

मनातल्यामनात वाचून अर्थनिष्पत्ती

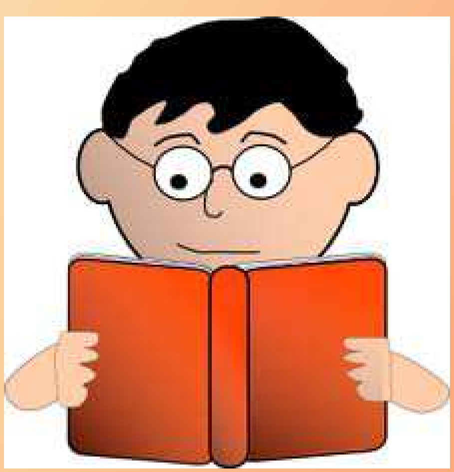

- उद्देश :
- आकलन युक्त मनोपाठाची क्षमता वाढविणे
- मनोगत पाठणाची गती वाढविण्यात मदत करणे
- विद्यार्थ्यांची पठनात अभिरूची निर्माण करणे.

उद्दिष्टानुसार वाचनाचे प्रकार

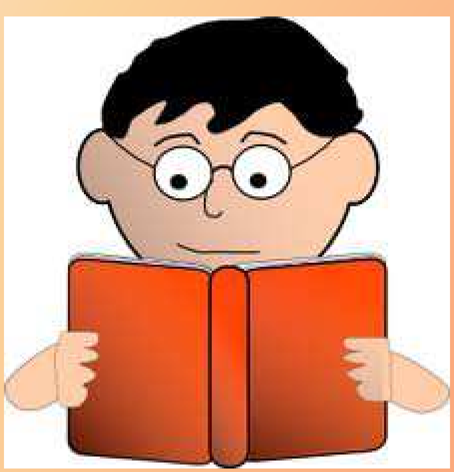

- स्थुल पठन : पाठयांशातील स्थूल व प्रमुख मुद्दे लक्षात येण्यासाठी
- सूक्ष्मवाचन : अत्यंत बारकाईने वाचलेल्या मजकुरांचा अभ्यास करणे.
- पुरवणी वाचन : वाचनाची गोडी लागावी, शब्दसंपत्तीत भर पडावी. फुरसतीचा वेळ चांगला जावा, व्यक्तीमत्त्वाचा विकास व्हावा.

उद्दिष्टानुसार वाचनाचे प्रकार

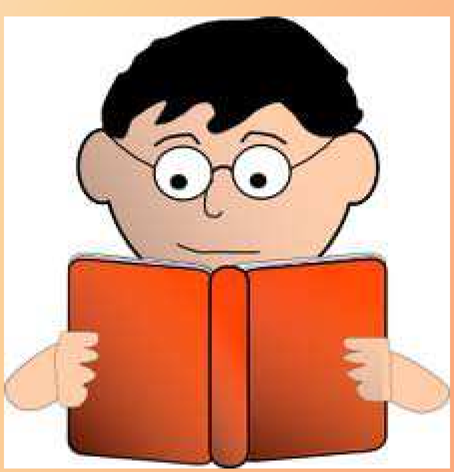

- पुरक वाचन :1. पाठयक्रमात समाविष्ट केलेले पुरवणी वाचन
  2. अवांतर वाचन
- श्रुतवाचन : एकाच दृष्टिक्षेपात जास्तीत जास्त शब्द पाहणे, त्यांचे त्वरत आकलन करणे, वाचनाची गती वाढविणे.

वाचनाचे फायदे

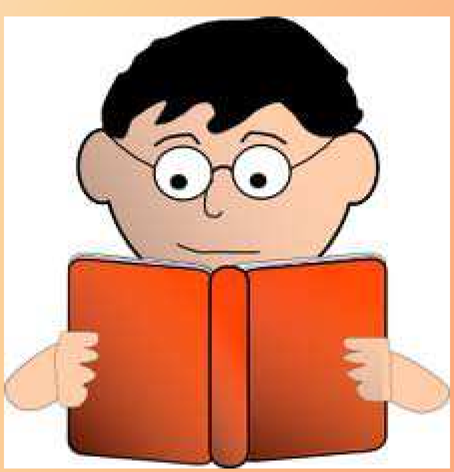

- ज्ञानप्राप्तीचे महत्त्वाचे साधन
- फुरसतीचा वेळ घालविण्याचे साधन
- भाषेचा प्रभुत्व प्राप्त करण्याचे साधन
- समाजिक व्यवहार व सामाजिक संप्रेषणास उपयुक्त
- विचारशक्तीच्या विकासास सहाययक

वाचनाचे फायदे

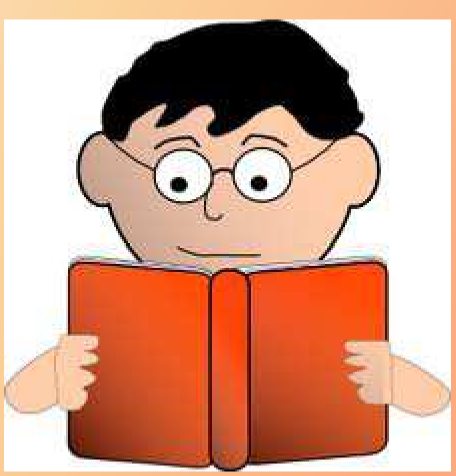

- आत्मविश्वास प्राप्ती
- व्यक्तीमत्त्वाचा विकास
- कलात्मक आविष्कारास मदत
- संस्कृतीशी परिचय
- वाड्.मयीन अभिरूचिचा विकास

प्रकट वाचन अध्यापन पध्दती

- मुळाक्षर अक्षर वा वर्ण पध्दती : मुळाक्षर दाखवून ते पाठ म्हणून घेतात व त्यानंतर गिरवून घेणे, प्रथम स्वर – व्यंजने–बराखडी – जोडाक्षरे – विरहित शब्दांचे वाचन शब्दसमूह व वाक्य यांचे वाचन.

प्रगट वाचन – गटपध्दती

समान आकार व वळण यांचा गट करून त्याचे लेखन व उच्चारण एकाचवेळी शिकविले जाते.

ग म भ न

अ – अननसाचा

ग – गवताचा

इ – इमारतीची

प्रगट वाचन – शब्दपध्दती

- विद्यार्थ्यांशी निगडित शब्द पदार्थ प्राणी हयांच्याशी संबंधित सोपे शब्द निवडून त्या शब्दाचे प्रगट वाचन शिकविले जाते.
- कार्ड तक्ते शब्द.... हयांचा उपयोग

प्रगट वाचन – वाक्य पध्दती

- संपूर्ण वाक्य घटक मानून पठण शिकविण्यात येते.
- वाक्य – शब्द – वर्ण
- अर्थपूर्ण कृती –
- चित्रे वाक्य पट्टया यांची पध्दत

प्रसंग पध्दती

प्रसंग पध्दती – विद्यार्थ्यांच्या जीवनानुभवाच्या आधारे प्रसंग घेऊन वाक्यरचना शिकविण्यात येते.

दादाचा वाढदिवस

वाक्य – शब्द – वर्ण – जोडाक्षरे

वाक्यांश पध्दती

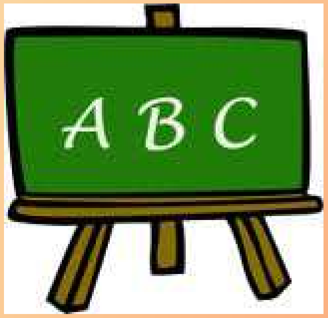

वाक्यांश – शब्द – वर्ण

ध्वनी पध्दती – ध्वनी – लिपीचिन्ह – शब्दांचे वाचन

पहा व शिका पध्दती :

इतर पध्दती

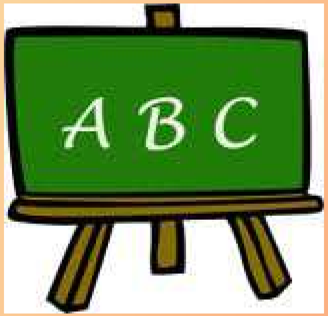

- आशय / विषयासंबंधी चित्रे
- अर्थासंबंधी चित्रे
- पाठयपुस्तकांतील मजकुरासंबंधी चित्रमालिका

निकोप वाचन सवयी

- डोळयापासून योग्य अंतर
- पुस्तक मुडपू नये
- योग्यरितीने बसून वा उभे राहून पुस्तक वाचावे
- योग्य प्रकाशात वाचवे
-

निकोप वाचन सवयी

- अर्थ समजून वाचावे
- पुस्तकांवर खूणा अथवा लिहू नये
- वाचतांना प्रत्येक शब्दावर बोट ठेवून वाचू नये
- वाचलेल्या मजकुराबद्दल चितन व मनन करवे.

प्रकट वाचनाचे दोष

- ✗ हेल काढून वाचणे
- ✗ ऱ्हस्व दीर्घ इकार, उकार हयांचे चुकीचे उच्चार करणे
- ✗ अत्यंत हळू आवाजात वाचणे
- ✗ अत्यंत धिम्यागतीने वाचणे
- ✗ अत्यंत जलद गतीने वाचणे
- ✗ शेवटचा शब्द हळू आवाजात उच्चारणे
- ✗ विरामचिन्हांची दखल न घेता वाचणे
- ✗

प्रकट वाचनाचे दोष

- अक्षरे वाचनातांना उलटापालट करणे.
- शब्दांची वाक्यांशाची पुनरावृत्ती करणे.
- अर्थाचे आकलन न करणे
- ओरडून वाचणे
- अशुध्द वाचणे
- अशुध्द अप्रमाणित उच्चार करणे
- योग्य गती लच नसते
- अक्षरातील .....

मौन वाचनातील दोष

- ओठ हालवून वाचणे
- अस्पष्ट शब्द उच्चारून वाचणे
- लक्ष न देता वाचणे
- पुटपुटत वाचणे
- धीम्या गतीने वाचणे

वाचन सुधारात्मक उपाय

- ✓ निदानात्मक कसोटयांचा वापर
- ✓ मानसिक भिती समुपदेशनाच्या माध्यमातून दूर करणे
- ✓ दृकश्राव्य साधनांची मदत घेणे
- ✓ विद्यार्थ्यांसमोर प्रगट वाचनाचा आदर्श ठेवणे
- ✓ मनोगत वाचनाच्या आकलनाचे मूल्यमापन करणे
- ✓ वाचनात गोडी वाटेल असे अध्यापन

- ✓ वाचन साहित्य उपलब्ध करून देणे
- ✓ वाचन विषयक विविध उपक्रम व स्पर्धा आयोजित करणे
- ✓ स्वरयंत्रणेत दोष असेल तर डॉक्टरांचा सल्ला घेण्यास भाग पाडणे.
- ✓ पुस्तकांची छपाई योग्य रितीने करून घेणे
- ✓ विद्यार्थ्यांची सहानुभूतीने व प्रेमाने वागून त्याला वाचनाची सवय लावणे.

विविध गद्य वाड्.मय प्रकार व अध्यापन पध्दती

- प्राचीन गद्य – हर्बार्टची पंचपद
- वैचारिक निबंध – अ. गटचर्चा ब. चर्चा क. व्याख्यान ड. प्रश्नोत्तर

विविध गद्य वाड्.मय प्रकार व अध्यापन पध्दती

- चरित्र /आत्मचरित्र/व्यक्तीचित्र – अ. प्रश्नोत्तर
  ब. चर्चापध्दती
- नाटक /एकांकिका/नाटयछटा – अ. नाटयीकरण
  ब. प्रश्नोत्तर क. चर्चापध्दत
- विनोदी लेख – अ. प्रश्नोत्तर ब. चर्चा

अध्यापन पध्दती

- प्रवासवर्णन /स्वरवर्णन/वास्तुवर्णन – प्रश्नोत्तर

  ब. दृकश्राव्य निरीक्षण
- छलित गद्य/चर्चा प्रकल्प व्याख्यान प्रश्नोत्तर
- कथा कादंबरी अंश – 1. प्रश्नोत्तर पध्दती 2. चर्चा

  3. व्याख्यान 4.परिसंवाद
- पत्र – प्रश्नोत्तर पध्दती

मराठी अध्यापनाच्या सामान्य पध्दती

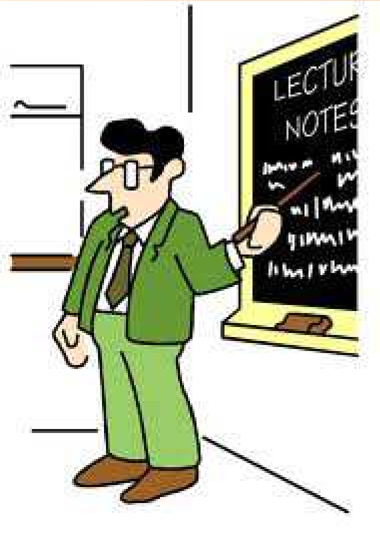

- व्याख्यान
- कथन
- नाटयीकरण
- चर्चा
- उद्‌गामी
- अवगामी

सामान्य पध्दत

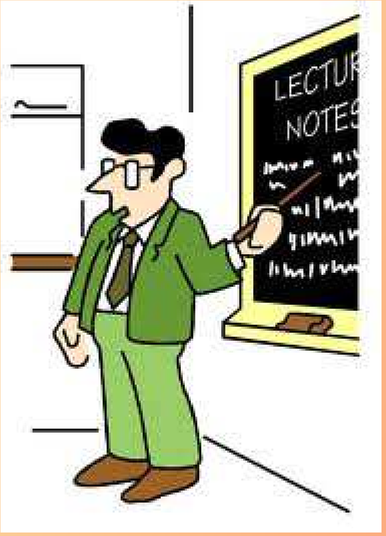

- सामान्य पध्दत
- समस्या निराकरण
- परिसंवाद
- स्वाध्याय
- प्रकल्प
- समवाय
- बुध्दिमंथन
- प्रष्नोत्तर

मराठी अध्यापनाच्या विशेष पध्दती

- कथा कथन
- नाटयीकरण
- विशिष्ट पध्दती
- भूमिकाभिनय
- रचनापध्दती
- संभाषण पध्दती

धन्यवाद !